

Grzegorz Mosiołek

Geneza i ideologia ruchów „Nowej Lewicy” w XX wieku

Abstrakt:

Celem niniejszego artykułu jest ogólne ukazanie i charakterystyka społeczno-polityczno-kulturowego ruchu, jaki wyodrębnił się ze społeczeństwa w latach 60. XX wieku i zmienił myślenie, wzorce, normy, a także moralność współczesnego społeczeństwa Zachodu. Co wywołało implikacje mniej lub bardziej całościowej doktryny propagującej rewolucje w każdym wymiarze ludzkiego życia, a zatem opór i kontestację zastanych realiów powojennego „industrializmu”. Artykuł skupia się na rozważaniach dotyczących głównie USA, gdyż właśnie tam „Nowa Lewica” funkcjonowała mimo dużej słabości albo nawet braku „starej lewicy”; w tym największym i najbogatszym mocarstwie kapitalistycznym ówczesnych czasów prowadzącym kiedyś przecież „zimną wojnę” z ZSRR – najpotężniejszym państwem socjalistycznym XX wieku. W tekście zawarta jest cała geneza i charakterystyka ogólna nurtów, a także wyjaśnienia podstawowych tematów, które kryją się pod mianem często zapomnianej czasami już „Nowej Lewicy”. W artykule celowo pominięty jest aspekt nurtu filozoficznego, który prezentował Herbert Marcuse.

Słowa kluczowe: Nowa Lewica, Herbert Marcuse, ruch studencki, rewolucja, protesty studenckie

Keywords: New Left, Herbert Marcuse, student movement, revolution, student protests

Definicja

Na wstępie trzeba zauważyć, że zjawisko to w literaturze określane jest wieloma nazwami, np. „młoda lewica, lewicowa lewica, skrajna lewica, opozycja pozaparlamentarna, goszyzm, lewica niekonformistyczna, lewica klasowa, nowoczesna lewica, lewica antyautorytarna, lewica radykalna, nowi radykałowie, radykałowie, „neomarksści” lub po prostu ruch protestu”¹. Pisząc „Nowa Lewica” używa się często raz małej, a raz dużej litery,

¹ A. Malinowski, *Współczesny „Neomarksizm”*, Warszawa 1983, s. 216.

dlatego na potrzeby tego opracowania przyjęto jedynie duże litery tej nazwy, ażeby nie tworzyć niepotrzebnego zamieszania semantycznego. Aczkolwiek niektóre cytaty będą często nadal w tekście występować pisane małymi literami, niestety nie jest to zależne od autora tego artykułu.

Pojęcia te również często używa się zamiennie w kontekście tego złożonego i niełatwego do analizy tworu, jakim jest „Nowa Lewica”. Wśród interpretacji powstania tego ruchu oraz ideologii jest bardzo wiele niejasności, nadinterpretacji, skupiania się tylko na określonym wątku, np. inspiracjach komunistycznych pokolenia powojennego, które szukało czegoś nowego w życiu niż poprzednie. Niektórzy badacze akcentują również w tym przypadku koncepcję „trzeciej drogi”, jako synonim przymiotnika „nowa”². A jeszcze inni nazywają to zjawisko „lewicą freudowską”³.

Sam termin „Nowa Lewica” sformułowany został przez grupę filozofów działających w piśmie „New Left Review” około 1960 roku. Były to radykalne ruchy i ideologie lewicowe głównie młodzieży studenckiej oraz niektórych intelektualistów uniwersyteckich, odrzucające koncepcje marksistowsko-leninowskie. W USA ważną organizacją propagującą tę ideologię i zarazem jej głównym ośrodkiem była w latach 60. SDS – Studenci na rzecz demokratycznego społeczeństwa. SDS była szkołą aktywności obywatelskiej, wprowadzała młodzież na centralną scenę polityczną. Proponowała instytucje alternatywne takie jak: prasa niepoddawana cenzurowaniu, niekonwencjonalny teatr grupy guerilla, całkiem wolne od działań polityków kliniki zdrowia albo wzory komun i form kolektywów. Ruchy te najmocniej pokazały się zwłaszcza w USA podczas rebelii studentów w latach 1960 – 1970⁴.

Jeśli chodzi o dalsze definiowanie, to twórcą klasycznej definicji „Nowej Lewicy” jest właśnie Herbert Marcuse⁵ - najważniejszy jej ideolog. Otóż tenże Marcuse, w 1967 r. w Berlinie Zachodnim podczas wykładu, który wygłaszał na Wolnym Uniwersytecie powiedział, że „Nowa Lewica” „przede wszystkim nie jest – z wyjątkiem paru małych grup – ortodoksyjnie marksistowska czy też socjalistyczna. Charakteryzuje się ona raczej głęboką nieufnością wobec wszelkich ideologii, także ideologii socjalistycznej, przez którą czuje się

² T. Kowalik, *Meandry nowej „trzeciej drogi”* [w:] *Problemy polityki społecznej. Studia i dyskusje* nr 2/2000, s. 43-60.

³ P. Szalek, *Lewica freudowska. Od psychoanalizy do irracjonalizmu*, Łódź 1999.

⁴ Por. R. Tokarczyk, *Utopia „Nowej Lewicy” amerykańskiej*, Warszawa 1979, s. 22-38; A. Malinowski, *dz.cyt.*, s. 229; R. Tokarczyk, *Współczesne doktryny polityczne*, Lublin 1987, s. 151; R. Tokarczyk, *Współczesna amerykańska myśl polityczna*, Warszawa 1981, s. 278-280.

⁵ Herbert Marcuse - niemiecki filozof, socjolog, ideolog. Jeden z przedstawicieli „Szkoły Frankfurckiej”. „Ojciec” ideowy ruchu „Nowej Lewicy”.

w jakiś sposób zdradzona i co, do której rozczarowała się. „Nowa Lewica” poza tym w żadnym wypadku – znowu z wyjątkiem małych grupiek - nie opiera się na klasie robotniczej, jako klasie rewolucyjnej. Nie może być w ogóle definiowana w kategoriach klasowych. Składa się ona z intelektualistów, z grup Ruchu Obrony Praw Obywatelskich i młodzieży, a zwłaszcza z radykalnych elementów młodzieży, które na pierwszy rzut oka wcale nie wydają się upolitycznione [...]. I co jest bardzo interesujące, ruch ten nie posiada właściwie żadnych polityków, jako swoich rzeczników, lecz o wiele więcej poetów czy też pisarzy. Wspomnę tu tylko Allena Ginsberga⁶, który wywiera duży wpływ na nową lewicę w Ameryce”⁷.

Co charakterystyczne właśnie w Stanach Zjednoczonych - gdzie nurt „Nowej Lewicy” rozwijał się najprężniej, jest on nazywany tylko „lewicą” dlatego, że „w obrazie partii politycznych kapitalizm uważa się za bardziej radykalny od partii komunistycznej, która z kolei jest bardziej radykalna niż drugi typowy składnik lewicy, jakim jest socjaldemokracja; jest nazywany „nową lewicą” dla tymczasowego choćby przeciwstawienia się komunistom i socjaldemokratom, którzy mają „zastaną” pozycję w systemach partyjnych kapitalizmu”⁸.

Przemysław Pluciński natomiast nazywa „Nową Lewicę” ruchem ruchów. Oznacza to, że składały się na niego różne nurty: „(...) akademicki intelektualizm zainteresowany *praxis*, reprezentowany przez wykładowców i studentów, ruchy i tendencje antywojenne/pokojowe, antyimperialistyczne, antynuklearne, antyrasistowskie, feministyczne, wreszcie - co się tyczy strategii działania – ścierały się w ramach ruchu zarówno tendencje radykalne, opierające swoją strategię na przemocy, jak i te odwołujące się do postępowania *non-violence*. Ów swoisty *patchwork* stał się w pewnej mierze punktem odniesienia dla aliansów nowoczesnych ruchów społecznych, wobec których stosowano analogiczną kategorię ruchu parasalowego (umbrella movement), jaki to charakter miał mieć ruch alterglobalistyczny czy częściowo współczesne *Occupy*”⁹.

⁶ Allen Ginsberg – poeta amerykański; wyraziciel anarchistycznego indywidualizmu i nonkonformizmu pokolenia amerykańskich beatników; w latach 70. został członkiem Amerykańskiej Akademii Sztuki i Literatury; zaangażowany w działalność pacyfistyczną, wyznawca mistycyzmu buddyjskiego; w późniejszej twórczości propagował hasła miłości bliźniego.

⁷ J. Szewczyk, *Eros i rewolucja*, Warszawa 1971, s. 123-124, cyt. za: H. Marcuse, *La fin de l' utopie*, Paris 1968, s. 42; A. Malinowski, *dz.cyt.*, s. 218 – 219, cyt. za: H. Marcuse, *Das Ende der Utopie*, Berlin 1967, s. 47 – 48.

⁸ J. Wróblewski, *Ideologia „nowej lewicy” w USA*, [w:] W. Sokolewicz, J. Wróblewski, *Komunizm i „nowa lewica” – krytyka systemu amerykańskiego*, Warszawa 1984, s. 81.

⁹ P. Pluciński, *Teoria krytyczna Herberta Marcusego, ruchy społeczne i dialektyka „kłęski Nowej Lewicy”*, [w:] Nowa Krytyka 29 rok 2019, s. 26-27.

Geneza powstania ruchu „Nowej Lewicy” i charakterystyka rzeczywistości społecznej powojennej Ameryki

Tak naprawdę jednak problem był bardziej skomplikowany jakby się mogło wydawać, bowiem „(...) w rzeczywistości ruchy „Nowej Lewicy” amerykańskiej wyrosły ze splotu przyczyn charakteryzujących amerykańskie życie ekonomiczne, polityczne, społeczne i politykę międzynarodową tego kraju na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych”.¹⁰ Wypada zatem w tym miejscu nakreślić tło, w jakim przyszło „rodzić się” temu ruchowi.

Tamten okres historyczny prześląknięty był bowiem głębokimi kryzysami, wielki kryzys gospodarczy z lat 30. odbił się na długie lata na gospodarce. Kolejne rządy amerykańskie stosowały od tego czasu interwencjonizm państwowy w sferze prywatnej. Pobudzano rozwój gospodarczy „wyścigiem zbrojeń”, który determinował stan permanentnej „zimnej wojny” między USA, a ZSRR. Ponadto ścigano się w podboju kosmosu, podtrzymywano politykę kolonializmu i neokolonializmu, uzależniając od siebie słabsze gospodarki oraz rozwijano reklamę, aby doprowadzić do wzrostu popytu. Działania te niestety nie przynosiły realnych korzyści, kryzys istniał nadal: zwłaszcza w postaci bezrobocia, zubożenia społeczeństwa, wzrostu inflacji. Doszło zatem do sytuacji, gdzie społeczeństwo amerykańskie wyraźnie się rozwarstwiło na bogatych i biednych, z tym że tych drugich było znacznie więcej. Była to sytuacja paradoksalna, gdyż podważała jedną z zasad amerykańskiego systemu politycznego – zasadę równości szans. Oczywiście za kryzysem gospodarki poszedł w ślad kryzys polityczny, objawiający się takimi zjawiskami jak: korupcja, ogromna rozbudowa aparatu biurokratycznego, władza grup interesu, upadek walki politycznej. Wyborcy stali się mocno zrezygnowani, a władza mało się nimi interesowała. Wszystkie te negatywne aspekty złożyły się na krytykę tamtego okresu przez społeczeństwo, które oczywiście mało wierzyło już w kolejne obietnice o poprawie. W zamieszaniu tym szczególną rolę zaczęło odgrywać niezadowolenie młodzieży, zwłaszcza z polityki międzynarodowej swojego kraju w kontekście ciągłych wojen czy interwencji zbrojnych.

¹⁰ R. Tokarczyk, *Utopia...*, s.17.

Miano dość również ciągłej inwigilacji służb specjalnych szpiegującej sprawy innych państw oraz prywatne życie obywateli amerykańskich. Doprowadziło to do powstania jednego z głównych nurtów „Nowej Lewicy” – ruchu antywojennego.¹¹

Kolejnym aspektem wspomnianego braku wiary, było zniechęcenie demokratyczno-kapitalistycznym systemem politycznym, który zaczynał według wielu ludzi być postrzegany jako ułomny i źle funkcjonujący. Do tego doszła negacja priorytetów całej polityki państwa, uważanej za politykę prywatnych elit oraz pieniądza. Szczególnie głośną krytykę wyrażały wtedy na to mniejszości rasowe i narodowe, Afroamerykanie, młodzież czy inteligencja. Frustracja ta z czasem przerodziła się w rebelię i walkę, również w sferze rodziny. Młodzi ludzie nie znajdowali w tradycyjnych wzorcach czegoś, co byłoby dla nich wartościami życiowymi, a rodzice stali się relikdami tego starego pogłębionego kryzysem systemu, całkowicie przez nich odrzucona. Jednocześnie następował wtedy kryzys tradycyjnych religii, przede wszystkim chrześcijańskich. Zaś używki takie jak alkohol czy narkotyki stawały się powszechne i determinujące losy społeczeństwa.

Kolejną ważną sprawą w tej genezie jest fakt, iż po raz pierwszy młodzież potrafiła się wyemancypować w społeczeństwie, duży wpływ na to miało, to iż stanowili oni wtedy dużo liczniejszą grupę niż w latach wcześniejszych, byli też lepiej wykształceni, a znaczna ich część pochodziła z bogatszej klasy średniej.¹²

Faktem godnym podkreślenia w niniejszej pracy, jest to, że „(...) ruch ten objął w najszerszym zakresie młodzież studiującą, która okazała się szczególnie podatna na nowe radykalne ideologie. Uczelnie wyższe, na których studiowało znacznie więcej młodzieży niż kiedykolwiek wcześniej, stały się poważnym ośrodkiem siły politycznej.”¹³

Prawdą jest jednak, że praktyka nie szła jednak w parze z teorią i potencjał intelektualny drzemający w środowisku akademickim, władza potrafiła wykorzystać do swoich celów wojskowo- przemysłowych. Co wywołało protesty studentów, ale tym razem w stosunku do uczelni. Co więcej wzrost liczebny inteligencji, ludzi z wyższym wykształceniem spowodował, że tylko nieliczni mogli osiągnąć najwyższy status społeczny, prestiż oraz co za tym idzie pieniądze. Reszta stawała się „proletariatem w białych kołnierzykach” pracując dla

¹¹ Por. *tamże*, s. 18-19; J. Wróblewski, *dz.cyt.*, s. 78-79.

¹² Por. A. Malinowski, *dz.cyt.*, s. 221; J. Wróblewski, *dz.cyt.*, s. 19-20, cyt. za: W. Osiatyński, *Stany Zjednoczone. Społeczeństwo i władza*, Warszawa 1975, s.68 i in.; R. E. Peterson, *The Scope of Organized Student Protest*, [w:] J. Foster, D. Long, *Protest Student Activism in America*, New York 1970, s. 59 i n.; L. Pastusiak, *Ruch studencki w USA*, [w:] *Bunty młodzieży studenckiej na Zachodzie 1972*, s. 109 i n.

¹³ R. Tokarczyk, *dz. cyt.*, s. 21, por. A. Malinowski, *dz.cyt.*, s. 227.

aparatu administracyjno-biurokratycznego - będąc przeciętnymi pracownikami. Dlatego jest to także jeden z głównych powodów wystąpień, a także niezadowolenia studentów, z sytuacji gdzie rzeczywistość staje się brutalniejsza niż by się mogło wydawać¹⁴.

W charakterystyce społeczeństwa tego okresu należy również niewątpliwie podkreślić zmiany demograficzne, które były zasadniczym elementem obrazu społecznego Ameryki. Statystyki wskazują, iż w 1945 r. Stany Zjednoczone liczyły 140 mln mieszkańców, natomiast już 5 lat później liczba ta zwiększyła się do 150 mln, a już 10 lat później do 178,4 mln. Miało to związek z ogromnym zmniejszeniem śmiertelności, osiedleniem się imigrantów oraz dużym przyrostem naturalnym. "Ów wyż demograficzny, zwany „boomem dziecięcym” (Baby boom), przełożony na język liczb oznaczał, że w latach 1945-1960 przyszło na świat 58 mln osób (22 mln zmarło). Statystyki ukazywały rosnącą krzywą aż do 1957 r. (z 20,4 urodzeń na 1000 mieszkańców w 1945 r., 24,1 w 1950 r. do 25 w 1957 r.). Zaczęła ona znacząco obniżać się dopiero od 1960 r.¹⁵"

Było to zjawisko bardzo zaskakujące dla demografów, z tej przyczyny, iż Ameryka nie była praktycznie wcale dotknięta biologicznie przez II wojnę światową w odróżnieniu przecież choćby od Europy. Zaczęto więc szukać wyjaśnień tego zjawiska odmładzania się społeczeństwa gdzie indziej. Tym samym zagadkę tę interpretowano w następujący sposób, biorąc oczywiście pod uwagę wiele różnorodnych czynników: „Znaczny wzrost liczby zawieranych małżeństw przy jednoczesnym obniżeniu się wieku kobiet wychodzących za mąż. W latach 1940 -1955 liczba mężatek w wieku 20-24 lata wzrosła z 27 do 51 %. W tym samym czasie liczba młodych matek w wieku 25 lat wzrosła z 50 do 75%.¹⁶” To na pewno jeden z najważniejszych czynników pokazujących, że kobiety częściej i chętniej wychodziły za mąż jak również rodziły dzieci. Natomiast drugim zasadniczym czynnikiem owego procesu „boomu dziecięcego” „były narodziny dzieci ze «spóźnionych małżeństw», zawieranych przez kobiety w średnim wieku, które ze względu na trudne warunki materialne lat 30., a później wojnę, odkładały decyzję o założeniu rodziny”¹⁷.

Analitycy tego procesu wskazują na jeszcze wiele innych czynników i przyczyn takiej, a nie innej sytuacji społecznej czy rodzinnej. Nie jest to jednak przedmiotem analizy w

¹⁴ Por. J. Waserman, *Krytyczna teoria społeczeństwa Herberta Marcusego*, Warszawa 1979, s. 6-7.

¹⁵ K. Michałek, *Mocarstwo. Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki, 1945-1992*, Warszawa 1995, s. 68.

¹⁶ *Tamże*, s. 69.

¹⁷ *Tamże*.

niniejszej pracy. Można jedynie podkreślić w tym miejscu, iż ten powojenny wyż demograficzny stał się niejako modą, stylem życia. Był jednak odmienny od dzisiejszej XXI-wiecznej tendencji, a to dlatego, że wówczas bardzo chętnie zawierano małżeństwa: życie samotne nie było dobrze widziane, zaś posiadanie dzieci było czymś wręcz społecznie pożądanym. Czasami odpowiedzi na to pytanie szuka się również w stabilności pracy i pensji rodziców, które zapewniały spokojną przyszłość, czy też w zmniejszeniu obecności kobiet na rynku pracy, poprzez zakończenie wojny i dzięki temu przez redukcję niepotrzebnych etatów dla nich¹⁸.

A. Czubiński zaś pisze, o tym procesie w ten sposób, iż nagły przyrost naturalny z lat 1945-1955 wytworzył sytuację, że w latach 60. dorosłość zaczęła ogromna liczba młodzieży urodzonej oraz wychowanej już po wojnie. Nie znali oni realiów wojennych, nie posiadali też z nią związanych negatywnych uczuć, zaś wartości istotne dla ich rodziców, nie miały dla nich znaczenia. Szukali dla siebie swojego miejsca w świecie i własnej ideologii. Rodzice próbowali to hamować, narzucając im swoje poglądy oraz zmuszając do przestrzegania uznawanych przez siebie zasad. Wtedy ogromna część młodych zanegowała te wartości jak również prawo starszych do wtrącania się w ich życie. Młodzi buntując się zatem, nie chcieli chodzić do szkoły, odrzucali religię oraz jej prawdy, sprzeciwiali się wszelkim zasadom oraz żądali wolności. Odrzucali oni też rodzinę jako instytucję społeczną, negując podporządkowanie się państwu, odmawiali przy tym wykonywania obowiązku służby wojskowej. Często też były historie ucieczek z domu lub wędrówek po świecie. Ci młodzi ludzie czerpali wzorce postępowania z filmów, ze spotkań w klubach czy koncertów. Krytykując idee rodziny alternatywnie uprawiali oni wolną miłość, zmieniali często partnerów seksualnych, a także tworzyli komuny, czyli grupy własnych zasad i praw¹⁹.

Innym czynnikiem, który również należy wymienić w genezie powstania „Nowej Lewicy” były procesy zachodzące w ruchu komunistycznym w drugiej połowie lat 50. XX wieku. Wydarzenia takie jak krytyka kultu jednostki, zapoczątkowana przez XX zjazd KPZR, oraz wydarzenia na Węgrzech w 1956 r. spowodowały odpływ członków z partii komunistycznych w krajach Europy Zachodniej. Wówczas zaczęły w tych krajach powstawać nowe partie polityczne określające się jako „lewicowo-socjalistyczne”. Dla wielu ludzi po zerwaniu z komunistami stały się one bardzo ważne. Określali się oni jako

¹⁸ Por. *tamże*, s. 69-70; J. Petersen, *Stulecie Seksu. Historia rewolucji seksualnej 1900-1999 według „Playboya”*, przeł. A. Jankowski, Poznań 2002, s. 213-269.

¹⁹ A. Czubiński, *Historia Powszechna XX wieku*, Poznań 2006, s. 593.

„lewicowi”, „niezależni”, czy „konsekwentni” socjaliści i uważali, że tylko oni są jedynymi i autentycznymi przedstawicielami „socjalizmu humanistycznego”. Można tu wymienić takie oto utworzone w Europie Zachodniej partie jak: Socjalistyczną Ligę Pracy w Wielkiej Brytanii, Socjalistyczną Partię Ludową w Danii, Zjednoczoną Partię Socjalistyczną (PSU) we Francji.

Co jest symptomatyczne to partie te nie stanowiły istoty „Nowej Lewicy”, spowodowane jest to tym, iż istnienie tych grup i partii czy wszystkie wzory organizacyjno – ideologiczne nie miały decydującego wpływu i znaczenia dla tego ruchu. Nie zyskały one większych wpływów, a ich działalność była dość krótka. Już w latach sześćdziesiątych ich działalność całkiem zanikła na rzecz grup i organizacji młodej generacji, które w późniejszym czasie ze względu na rolę, jaką odegrały, zostaną uznane za „klasyczne” organizacje nowolewicowe. Chodzi tutaj zwłaszcza o amerykańską organizację „Studenci na rzecz Demokratycznego Społeczeństwa” i zachodnioniemiecki „Socjalistyczny Związek Studentów Niemieckich”²⁰.

Za najstarszą poprzedniczkę „Nowej Lewicy” amerykańskiej uważa się „Międzyuczelniane Towarzystwo Socjalistyczne” powstałe w 1905 r. W latach trzydziestych była to „Krajowa Liga Studentów”, z którą rywalizowała wówczas „Studencka Liga Demokracji Przemysłowej”, aby w 1935 r. połączyć się w „Związek Studentów Amerykańskich”. Później w latach zimnej wojny aktywność młodzieży spadła i dopiero w latach sześćdziesiątych powstała potężna organizacja, radykalnie lewicowa – „Studenci na rzecz Demokratycznego Społeczeństwa”²¹. Przywódcami SDS byli najwybitniejsi ideolodzy młodzieżowych ruchów „Nowej Lewicy” i całej zradykalizowanej lewicy amerykańskiej. Ze względu na postawy polityczne i cechy osobowości dzieliło się ich na „starą gwardię”, która kierowała ruchem z siedziby w Nowym Yorku i „alumnów”- stojących na jego czele od 1965 r. to znaczy od przeniesienia siedziby Krajowego Biura SDS do Chicago. Do „starej gwardii” zaliczało się zwłaszcza Ala Habera, Toma Haydena, Todda Gitlina; byli oni jeszcze układni obyczajowo i politycznie. „Alumni” zaś np. Carl Davidson, Carl Oglesby, Paul Booth, Jeff Shero, Greg Calvert, Mark Rudd – wnieśli do młodzieżowych ruchów nowy styl, cechujący się podejmowaniem bezpośrednich akcji politycznych, zakładaniem komun, hipisowskim trybem życia i zażywaniem marihuany²².

²⁰ Por. A. Malinowski, *dz.cyt.*, s. 227-229.

²¹ Por. R. Tokarczyk, *Współczesne doktryny...*, s. 151

²² Por. R. Tokarczyk, *Utopia...*, s. 23.

Ponadto „Nowa Lewica” odróżniając się i krytykując „starą” lewicę, „która utraciła swój rewolucyjny potencjał – miała doprowadzić do stworzenia nowej rzeczywistości społecznej, różnej od tej, jaka była udziałem kapitalizmu czy socjalizmu²³”.

Natomiast początkiem „Nowej Lewicy” jako ruchu politycznego były protesty studentów, rozpoczęte w miasteczku studenckim w amerykańskim mieście Berkeley w 1964r. Skierowane były przeciw tamtejszym zasadom nauczania. Następnie doszło do akcji w obronie pokoju na świecie, praw obywatelskich, walki z nędzą, walki wobec dyskryminacji Afroamerykanów, czy też liczne demonstracje antywojenne, gdzie palono karty poborowych do Wietnamu²⁴.

Kontrkultura

Następnie nie można pominąć faktu w tym opisie „Nowej Lewicy” na temat występowania zjawiska kontrkultury²⁵, „która wymierzona przeciwko normom, systemom, zasadom rządzącymi życiem społecznym, politycznym i kulturalnym, miała ściśle kontestatorski charakter. Jej przejawem były m.in. nowe, często skandalizujące i szokujące formy wyrazu artystycznego stosowane w literaturze, muzyce, filmie. Zasadą rządzącą kontrkulturą jest spontaniczność i nieskrępowana ekspresja uczuć jednostki, odrzucająca wszelkie ograniczenia kulturowe, obyczajowe, społeczne²⁶”.

Oprócz działań na rzecz zmiany porządku społecznego czy działalności terrorystycznej nie zabrakło też w 1966 r. zorganizowania przez przywódców kontrkultury „marszu miłości” na rzecz wolności ciała i ducha, co w 1967 roku przerodziło się w ogólnokrajowe „lato miłości”.²⁷ W niniejszym tekście kontrkultura rozumiana jest jako formacja społeczno-ideowa lat 60. i 70., która wyraża sprzeciw wobec zastanej kultury i próbuje stworzyć nową kulturę²⁸.

Wraz z nadejściem 1968 roku, który był kluczowy dla politycznego i kulturalnego wpływu kontrkultury – establishment, czyli w tym wypadku zastane społeczeństwo, zaczęło wyobrażać sobie to całe zjawisko poprzez 3 dziedziny: seks, narkotyki, rock and roll. Stąd

²³ J. Jonczek, *Nowa Lewica*, [w:] *Idee i doktryny polityczne XX wieku: wybór*, (red.) A. Wojtaszak [i in.], Szczecin 2003, s. 166.

²⁴ J. Wróblewski, *dz.cyt.*, s.84.

²⁵ Kontrkultura – twórcą terminu był Theodore Roszak, amerykański pisarz i naukowiec. Znany z głośnej książki [The Making of a Counter Culture](#).

²⁶ J. Jonczek, *dz.cyt.*, s. 167, cyt. za: A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Leksykon politologii*, Wrocław 1996, 2002, s. 171; Szerzej pisze o tym A. Jawłowska, w książce *Drogi Kontrkultury*, Warszawa 1975.

²⁷ J. Petersen, *dz.cyt.*, 294-295.

²⁸ Ł. Furmanek, *Rewolucyjne wizje teoretyków kontrkultury*, [w:] *Kultura i historia* nr 12/2007, s. 105-106.

ciągle w kulturze operuje się z języka angielskiego tą trójcą pojęciową: *Sex, drugs and rock and roll*. Następnie kontrkultura końca lat sześćdziesiątych rozpoczęła największą kulturalną rewolucję po II wojnie światowej XX wieku, której towarzyszyło wyłonienie się młodzieży jako osobnej grupy społecznej – zjawisko to czasami określane jest rewolucją młodzieżową. Owa kontrkultura głównie jednak jak się okazało w praktyce miała charakter ujawniający mechanizmy władzy, a także upomniała się o przestrzeganie praw obywatelskich.²⁹ Ciekawe opracowania na ten temat napisali Łukasz Furmanek i M. Jędrzejewski³⁰.

Geneza źródeł ideologii – doktryna i program

Podobnie jak z istotą tego ruchu trudno jest zdefiniować sam zakres tej ideologii. Pewne jest, że przechodziła ona trzy fazy rozwoju: na początku tworzyli ją intelektualiści zwłaszcza akademicy, tzw. „lewica intelektualna”³¹, później dominowali młodzi ludzie z radykalnym charakterem, skupieni głównie we wspomianej już organizacji Studenci na rzecz Demokratycznego Społeczeństwa (SDS), a na końcu ukształtowało się coś na kształt połączenia teorii „lewicy intelektualnej” i uczestników ruchów z ich praktyką. Jest jednak tu znamienne, że nie wszyscy przedstawiciele amerykańskiej „lewicy intelektualnej” identyfikowali się z „Nową Lewicą”, problem dotyczył też niektórych grup ruchów. Notabene jak pisze R. Tokarczyk „(...) przekonania polityczne innych jej ideologów nie mieszczą się w ramach ideologii „Nowej Lewicy”, mimo, że określali siebie tą właśnie nazwą.”³² Dlatego stoi on na stanowisku, że trzeba przyjąć, iż to wspomniany SDS była główną siłą ruchów i źródłem ideologii owej „Nowej Lewicy”.

Zaś podstawowe znaczenie dla narodzin i ewolucji ideologii miał „List do Nowej Lewicy” z 1960 r. autorstwa amerykańskiego badacza C. Wright Millsa³³. A także jego praca

²⁹ E. Macan, *dz.cyt.*, s. 6-7; Por. A. Jawłowska, *Drogi Kontrkultury*, Warszawa 1975.

³⁰ Ł. Furmanek, *dz.cyt.*; M. Jędrzejewski, *Młodzież a subkultury*, Warszawa 1999.

³¹ Naukowcy, pisarze, filozofowie, dziennikarze publikujący w takich pismach jak: „*Studies on the Left*”, „*Liberation*”, „*Dissent*”.

Krytykowali kapitalizm i byli wrogo nastawieni do systemu w Ameryce, a duży wpływ na ich poglądy odcisnął marksizm. Por. R.

Tokarczyk, *Utopia...*, s. 46.

³² *Tamże*, s. 39.

³³ Charles Wright Mills - socjolog, od 1950 r. profesor Columbia University w Nowym Jorku. Radykalny krytyk amerykańskiego społeczeństwa i amerykańskiej socjologii, dzięki temu zapoczątkował nurt socjologii krytycznej; pozostawał pod wpływem M. Webera, K. Marksa, Th. Veblena.

„Elita władzy” opisująca społeczeństwo amerykańskie jako przedmiot manipulacji dokonywanej przez interesy biznesu, wojska oraz polityki.

C. Wright Mills zamieścił ów „List do Nowej Lewicy” w 1960 r. w wymienianym już piśmie brytyjskim „New Left Review”. Był on później wiele razy przedrukowywany, a także powielany pod wieloma tytułami, będąc niejako pierwszym źródłem założycielskim, czy też programem tego ruchu. Od tego momentu nazwa „Nowa Lewica” spopularyzowała się, jak również określiła nowy ruch społeczno-polityczny³⁴.

W dokumencie tym Mills przedstawił swoje poglądy odnośnie „istniejącego układu sił w walce przeciwko kapitalizmowi”³⁵. Autor skrytykował nadzieję na zmianę modelu społeczeństwa kapitalistycznego metodami, które głoszą politycy liberalno-demokratyczni lub stronnicy „burżuazyjnego reformizmu”³⁶. Krytyka oczywiście nie oszczędziła także liberalizmu i głoszonej przez niego tezy o rzekomym „końcu ery ideologii”³⁷.

Natomiast z innej strony twierdził on, że klasa robotnicza to przestarzały twór, który nie jest zdolny do przeprowadzenia rewolucji społeczeństwa kapitalistycznego. Dzieje się tak, bowiem, klasa ta została wchłonięta do dominującego systemu i tym samym straciła cały potencjał rewolucyjny. W związku z tym Mills głosił hasła umacniania nowej lewicy, opartej na studentach jako sile najbardziej zrewoltowanej oraz zdolnej do przeprowadzenia realnych zmian w istniejącym ładzie politycznym i społecznym. Ponadto podkreślona tu została różnica między tym nowym ruchem, a pozostałymi, czyli: socjalistycznym, marksistowskim czy też liberalnym. Zaś reszta ideologiczno-politycznych spraw i tez została tu pominięta³⁸.

Następnym najważniejszym dla SDS dokumentem źródła tej ideologii jest wymieniona już poprzednio „Deklaracja z Port Huron”. Dokument ten, mianowicie został napisany w 1962 r. przez Toma Hayden’a, ucznia Mills’a. Hayden zerwał z nastawieniem antykomunistycznym, krytykował amerykański rasizm, albo też militarizm. Chciał nowej wizji ustroju społecznego odwołując się do wartości humanizmu, nowego indywidualizmu, wspólnoty oraz demokracji uczestniczącej. Ważnym postulatem było także to, iż kreowanie

³⁴ Por. A. Malinowski, *dz.cyt.*, s. 225.

³⁵ *Tamże*, s. 225.

³⁶ *Tamże*, s. 226.

³⁷ *Tamże*, s. 226.

³⁸ Por. *tamże*, s. 226; W. Mills, *Ubek die neue Linke*, [w:] P. Jacobs, S. Landau, *Die Neue Linke in den USA. Analyse und Dokumentation*, Munchen 1969.

realizacji przeobrażeń społecznych miało być w gestii inteligencji skupionej na wyższych uczelniach.³⁹

Deklaracja ta posiada ważne informacje ideowe, między innymi kwestię zerwania z antykomunistycznym charakterem swoich dawnych poprzedniczek. Została ona wdrożona do realizacji przez SDS stanowiąc program polityczny zmian społecznych w USA, a także pokazując określone ramy ideologii reformizmu.

R. Tokarczyk wylicza kolejne propozycje reform zawarte w „Deklaracji z Port Huron” polega to na chociażby: „(...) zapewnieniu rzeczywistej demokracji społecznej w drodze autentycznej, a niepozorowanej walki politycznej dwóch konkurujących ze sobą partii, utworzeniu grup nacisku złożonych z szeregowych obywateli, zwiększenia uczestnictwa robotników we współzrządzeniu przemysłem i przyspieszenia rozwoju sektora publicznego, realizacji programu walki z ubóstwem, poprawy warunków mieszkaniowych ludności, rozwoju opieki lekarskiej i szkolnictwa. W zakresie problemów międzynarodowych autorzy „Deklaracji” dostrzegali możliwość zupełnego zakończenia „zimnej wojny” przez „powszechne kontrolowane rozbrojenie”, zdeprecjonowanie roli NATO, denuklearyzację państw Trzeciego Świata i »narodowy system kontroli zbrojeń«⁴⁰. Dalej autor ten mówi o elementach postulowanego ustroju społeczeństwa wymienionych w omawianym dokumencie: humanizmie, nowym indywidualizmie, demokracji uczestniczącej. Strategia walki jest tutaj połączona z wielkimi nadziejami na przejęcie przez uczelnie wyższe takiej ideologii, która ma wywołać przemiany społeczne bez użycia przemocy, czy jakichkolwiek aktów prawnych.

Oczywiście wskazana jest tu także sprawa sił społecznych, które mają te zasady wcielić w życie. Są to siły rewolucyjne występujące w USA, a zwłaszcza mowa tu o inteligencji, która zgrupowana byłaby na uniwersytetach. Grupa ta miała mieć największe zdolności do działania racjonalnego i nie jest związana z elitami rządzącymi. Zatem zasadniczą treścią *Deklaracji* jest krytyka dwóch aspektów amerykańskiego systemu politycznego, a mianowicie : militaryzmu i rasizmu⁴¹.

W związku z powyższym określa się, że program ideowy „Nowej Lewicy” skoncentrowany jest wokół pięciu głównych wartości, a mianowicie: idei czynu, równości,

³⁹ Por. R. Tokarczyk, *Współczesne...*, s. 153; R. Tokarczyk, *Współczesna amerykańska...*s. 282.

⁴⁰ R. Tokarczyk, *Współczesne...*, s. 42; R. Tokarczyk, *Współczesna amerykańska...*, s. 282-283.

⁴¹ Por. J. Jonczek, *dz.cyt.*, s. 167; A. Malinowski, *dz.cyt.*, s. 229.

wspólnoty, demokracji uczestniczącej oraz rewolucji. W dodatku „Nowa Lewica” podkreślała znaczenie czynu w życiu człowieka argumentując, że człowiek definiuje oraz kształtuje siebie raczej przez to, co robi, niż to, co myśli lub mówi. Wiąże się to wprost z ideą rewolucji, ponieważ jakakolwiek zmiana społeczna jest możliwa jedynie, gdy występuje działanie. Co więcej rewolucja nie może być przekształcaniem czy też adaptowaniem poszczególnych elementów rzeczywistości istniejącej, ale aktywnością tworzącą kompletnie nową rzeczywistość⁴².

„Nowa Lewica” w USA

Państwem, na którego spada największa fala krytyki „Nowej Lewicy” są Stany Zjednoczone; stało się tak, dlatego, iż to ówczesnie największe państwo świata kapitalistycznego, które osiągnęło najwyższy standard życiowy, ale jednocześnie w społeczeństwie amerykańskim, w skali wewnętrznej jest bardzo nierówne. W skrócie promowało ono „amerykański styl życia”, który jest wcieleniem ideałów „społeczeństwa konsumpcyjnego”. Kryzys społeczeństwa amerykańskiego: jego struktur oraz demokracji, znalazł totalną oraz całościową analizę, krytykę i zarazem negację wśród „Nowej Lewicy”. Krytyka w USA skoncentrowana była na negacji rzeczywistości amerykańskiej, nietraktowanej raczej pod kątem ewolucji historycznej systemu, lecz jako następstwo współczesnej technologii. To ona, bowiem określa zarówno stosunek człowieka do przyrody, jak i stosunki międzyludzkie. Ten sposób myślenia kładący nacisk na sprawę nowoczesnej techniki jako źródła wszelkiego zła prowadzi ideologię „Nowej Lewicy” do zacierania różnic między kapitalizmem a socjalizmem, ponieważ systemy te mimo różnic wykorzystują tę samą technikę współczesną. Jest to więc forma koncepcji konwergencji oparta na swego rodzaju determinizmie technologicznym. Oznacza to odrzucenie polityki „starej lewicy”, która dąży do obalenia systemu kapitalistycznego, aby budować socjalizm. A po drugie oznacza to negację państwa kapitalistycznego jak również socjalistycznego⁴³.

„Nowa Lewica” amerykańska różniła się od „starej” nie tylko czasem powstania, ale również programem, który jednocześnie jest bardzo luźno określony, co wynika z jej antystemowego charakteru. Kładzie się tu nacisk na indywidualną rewolucję moralną

⁴² Por. J. Jonczek, *dz.cyt.*, s. 168.

⁴³ R. Tokarczyk, *dz.cyt.*, s. 17; Por. *tamże*, s. 18-19; J. Wróblewski, *dz.cyt.*, s. 78-79; M. Filipiak, *Stany Zjednoczone – ojczyzna kontrkultury*, [w:] *Subkultury młodzieżowe wczoraj i dziś*, (red.), M. Filipiak, Tyczyn 2001, s. 43-50.

jednostki, która miała być nonkonformistyczna w stosunku do przyjętych norm życiowych, przez co wyraża się jej wolność w stosunku do represyjnego charakteru społeczno-ekonomicznego.

Po drugie działalność „Nowej Lewicy” zaczęła się od kontestacji niektórych aspektów życia amerykańskiego, o czym już wspomniano wyżej w genezie. Kontestacja ta była na początku prowadzona w duchu reformistycznym, tzn. dążono do zmian elementów najbardziej doskwierających realiom amerykańskim. Później ruch coraz bardziej się radykalizował i prowadził do totalnej krytyki całego systemu oraz przeciwko tym wartościom, które wyrażał amerykański styl życia.

Po trzecie „Nowa Lewica” zaczynała działać z wiarą w skuteczność nacisku na ukształtowane już politycznie liberalne siły społeczeństwa i związki zawodowe. Zaś w dalszym rozwoju związanym z radykalizacją, zaczęło się przejście do prób tworzenia własnych struktur organizacyjnych i do bezpośredniego działania.

Po czwarte „Nowa Lewica” zaczęła od działań pozbawionych skonkretyzowanej podbudowy ideologicznej, lecz poprzez coraz większą krytykę systemu prowadziła do haseł przebudowy społecznej w kierunku demokracji opartej na prawdziwym, jak też realnym współdecydowaniu. Model przyszłego społeczeństwa jest jednak bardzo luźnie przedstawiony.

I wreszcie po piąte, praktyka polityczno-organizacyjna „Nowej Lewicy” jest słabo sprecyzowana, a także doświadczenia organizacyjne są skromne. Cechami rozwiązań organizacyjnych o charakterze eksperymentalnym są: decentralizacja i duża ilość struktur organizacyjnych zależnych od konkretnych sytuacji, przewaga rozwiązań opartych na demokracji bezpośredniej i zredukowanie do minimum wszelkich postaci delegacji władzy, brak zinstytucjonalizowanej biurokracji politycznej oraz podziału pracy politycznej na dyrektywną i wykonawczą, otwarty charakter organizacji i brak ich „ekskluzywności”, pozwala to na wciągnięcie ludzi o bardzo różnorodnych przekonaniach, a także nie popełnianiu błędów „starej lewicy”, dla której „ekskluzywność” stała się przyczyną frakcyjności czy jej słabości⁴⁴.

Na tej podstawie widać różnice pomiędzy „Nową Lewicą” amerykańską, a poprzednimi formami lewicowej działalności politycznej zarówno komunistów jak

⁴⁴ J. Wróblewski, *dz.cyt.*, s. 19-20, cyt. za: W. Osiatyński, *Stany Zjednoczone. Społeczeństwo i władza*, Warszawa 1975, s. 68 i in.; L. Pastusiak, *Ruch studencki w USA*, [w:] *Bunt młodzieży studenckiej na Zachodzie 1972*, s. 109 i n.

i socjaldemokratów, czy też radykałów społecznych lat trzydziestych aż do końca drugiej wojny światowej⁴⁵.

Określając to zjawisko można powtórzyć, że ani w USA, ani w Europie Zachodniej ruch „Nowej Lewicy” nie stanowił jednolitej całości pod względem ideologiczno-organizacyjnym. Wyjątkowa jest jednak specyfika jej amerykańskiej wersji, która „wyłoniła się z ogromnego zamieszania ideologicznego, w pewnym sensie formowała się bez tradycji i starała się skupić swe ataki na nowych, samodzielnie ustalonych punktach. Głównym z nich był forsowany z wielką mocą postulat decentralizacji procesu podejmowania decyzji i odrodzenia poczucia osobistego zaangażowania się w pracę⁴⁶”

Notabene często wskazuje się na występowanie elementów anarchistycznych w doktrynie „Nowej Lewicy” amerykańskiej. Są to generalnie sprawy takie jak: totalne odrzucenie istniejących struktur państwa zarówno kapitalistycznych jak i socjalistycznych. Kolejnym elementem anarchistycznym jest skrajny indywidualizm połączony z odrzucaniem wszelkich form i norm ładu społecznego jako „represji” lub też „superrepresji”, odrzucenie to ma być warunkiem koniecznym wolności.

Próbując usystematyzować różnorodność tego zjawiska i podsumowując rozważania na ten temat można wyróżnić 3 elementy kardynalne, które charakteryzują ogólnie właściwości tej ideologii: związek z praktyką, asystemowość oraz związek ze stylem życia. Jest ona nieufna wobec logiki, racjonalności czy zasad, a największą jej wartością jest doświadczenie. Określa się, że był to ruch częściowo zmierzający do zmiany stylu życia i zanegowania amerykańskiej „way of life”. Płynna jest granica między stylem życia, a działalnością społeczno-polityczną. Chodzi tu zwłaszcza o zmianę świadomości społecznej i jednostkowej, która ma się objawiać właśnie w negacji wartości społeczeństwa konsumpcyjnego, takich jak: sukces, prestiż, konsumpcja, ogólny konformizm. Wyrazem tego był nowy strój, nowa muzyka, nowy sposób życia, zerwanie z wszelkimi normami społecznymi⁴⁷. Czynnikiem znamiennym dla nowej lewicy amerykańskiej był także „problem dyskryminacji Murzynów i ludności kolorowej oraz tendencje antytechnokratyczne”⁴⁸.

⁴⁵ Por. J. Wróblewski, *dz.cyt.*, 78-83; R. Tokarczyk, *Współczesne...*, s. 163-169.

⁴⁶ A. Malinowski, *dz.cyt.*, s. 217, cyt. za: J. Szewczyk, *Społeczno-polityczne koncepcje teoretyczne „nowej lewicy” amerykańskiej na przykładzie ideologii H. Marcusego*, Warszawa 1972, s. 3-4.

⁴⁷ Por. J. Wróblewski, *dz.cyt.*, s. 84-85.

⁴⁸ R. Tokarczyk, *Współczesne...*, s. 150.

„Nowa Lewica” w Europie

Inaczej wyglądała sprawa z „Nową Lewicą” w Europie Zachodniej. We Francji rozwój kontestacji młodzieżowej wiązał się początkowo z reakcją opinii publicznej na sprawy dotyczące polityki rządu w kwestii algierskiej; toteż „Nowa Lewica” francuska opowiadała się za przyznaniem algierczykom prawa do niepodległości i suwerenności. „Nowa Lewica” włoska wyróżniała się wrogością w stosunku do ruchów faszystowskich. W RFN „Nowa Lewica” wyłoniła się z tzw. opozycji pozaparlamentarnej grupującej siły demokratyczne i antyfaszystowskie. Nawiązywała do założeń teoretycznych tzw. szkoły frankfurckiej, rozwijającej „teorię krytyczną” i odrzucającej niektóre główne zasady marksizmu-leninizmu⁴⁹.

Rene Ahlberg określając istotę „Nowej Lewicy” w Republice Federalnej Niemiec mówi o tym, że była ona swego rodzaju moralnym protestem wobec społeczeństwa. Jej krytyka nie sygnalizuje przy tym powstania masowych rewolucyjnych nastrojów, lecz tylko niezadowolenie niektórych grup intelektualistów i studentów z moralnego stanu istniejącego porządku społecznego, zapominającego często o normach demokratycznych. Dlatego też postawa ta wydawała się kontestująca, ponieważ nie traktowała demokracji w sposób jak szkoły krytyczne lat 50., czyli według jej oczywistości i wskazania na sprzeczność pomiędzy tym co jest, a tym co powinno być, ale podchodziła do demokratycznego systemu wartości bezkrytycznie. Była to podstawa swego postępowania i wymagała stosowania tych norm w życiu społecznym. Jako ruch polityczny okazała się bez szans, wniosła jednak impulsy moralne i twórcze dla polityki w RFN jak i poza nim. Oprócz tego zmieniła klimat polityczny w Republice Federalnej, obalając pewne tabu i wywołała ferment tam, gdzie wcześniej występowało status quo⁵⁰.

Co charakterystyczne „Nowa Lewica” wypracowała własny charakterystyczny styl, nazywany antyautorytarnym. Chodzi tutaj o styl protestu, który jest przeciwko wszelkim formom cenzury, nie tylko tej urzędowej i oficjalnej, ale także przeciw cenzurze społeczeństwa, które do tej pory stale nie dopuszczało, aby wszystko ludziom zostało przekazane i powiedziane.

Andreas von Weiss wprowadził podział na „Nową Lewicę” zorganizowaną

⁴⁹ Por. *tamże*, s. 150.

⁵⁰ A. Malinowski, *dz.cyt.*, s. 217-218, cyt. za: R. Ahlberg, *Die Rolle der Neuen Linken in der Politik [w:] Die Rolle der Neuen Linken in der Kulturindustrie*, Munchen 1972, s. 40.

i niezorganizowaną. Pierwszą stanowili ci, którzy działali w jej grupach i organizacjach. Natomiast drugą stanowili ludzie, którzy w określonych sytuacjach przyłączali się do powstających lub istniejących już organizacji. Głosowali oni często w wyborach do przedstawicielstw studenckich na kandydatów z grup lewicowych, uczestniczyli w protestach, np. w zakładach pracy czy w demonstracjach. Dlatego ruch „Nowej Lewicy” żył wśród zwolenników jego ideologii, a liczba ich była praktycznie niemożliwa do oszacowania. Jednakże siła tego ruchu nie zależała od liczby jego zwolenników. Podobne znaczenie ma siła przekonań tych ludzi i ich chęć do okazywania określonych postaw politycznych i odpowiedniego zachowania. „Nowa Lewica” zatem była zawsze ruchem mającym siłę w dużej liczbie niezorganizowanych zwolenników⁵¹.

Z tych właśnie powodów ruch ten w poszczególnych krajach ma wiele elementów wspólnych, ale także dużo cech i form różnych. Eberhard Dahne sądził, że zależy to zwłaszcza od stosunków społecznych oraz struktury ruchu robotniczego w danym kraju. Wspólnym elementem charakterystycznym dla wszystkich krajów było zdecydowane odcięcie się od socjalizmu w krajach demokracji ludowej. Z tym, że krytykując państwa socjalistyczne „Nowa Lewica” nie używała do tego argumentów zaczerpniętych z języka burżuazyjnej propagandy antykomunistycznej⁵².

Inni teoretycy zachodnioniemieckiej „Nowej Lewicy” twierdzili, iż w RFN w porównaniu do takich choćby krajów jak Francja czy Włochy przyczyną trudności w działalności jest brak historycznej kontynuacji rewolucyjnej świadomości społeczeństwa i rewolucyjnej samoświadomości klasy robotniczej RFN.

Prowadząc porównania sytuacji w RFN i USA badacze ci formułowali wnioski, iż w Stanach Zjednoczonych „Nowa Lewica” była od początku jedynie częścią znacznie większego i rozleglejszego ruchu demokratycznego. Jak również część tego zjawiska, tzw. street movement (ruch odbywający się na ulicach) był bardzo silny w USA, natomiast w RFN nie miał właściwie swego odpowiednika⁵³.

Nieco inny rodowód także miał SDS działający w RFN i Berlinie Zachodnim. Socjalistyczny Związek Studentów Niemieckich był na początku oficjalną organizacją

⁵¹ Por. *tamże*, s. 220-221, cyt. za: A. von Weiss, *Schlagwörter der Neuen Linken. Die Agitation der Sozialrevolutionäre*, München – Wien 1974, s. 33-34.

⁵² Por. *tamże*, s. 222, cyt. za: E. Dahne, *Die Grundsätzliche Entscheidung der SDS*, „*Neue Kritik*” (November 1961), nr. 8, s. 4.

⁵³ Por. *tamże*, s. 223, cyt. za: B. Leineweber, K.L. Schibel, *Die Revolution ist vorbei – wir heben gesiegt. Die Community – Bewegung. Zur Organisationsfrage der Neuen Linken in den USA und der BRD*, Berlin 1975, s. 6.

studencką socjaldemokracji. Utworzony został w 1946 r. w Hamburgu przy finansowym i organizacyjnym wsparciu Socjaldemokratycznej Partii Niemiec (SPD), a do jego współzałożycieli należał między innymi Helmut Schmidt.

Zerwanie związków między SDS, a kierownictwem SPD nastąpiło pod koniec lat pięćdziesiątych, stało się tak z powodu polemik i kontrowersji między nimi. SDS zaczął wtedy wypracowywać własny program, a czynnikiem napędzającym ten proces stała się wtedy koncepcja „Nowej Lewicy”, do której nawiązał. Cele i zadania sprecyzowano w toczącej się w latach 1961-1965 debaty na łamach organu SDS „Neue Kritik”. W trakcie tej dyskusji opowiedziano się za tym żeby rozwijać swoje kontakty z innymi organizacjami ruchu robotniczego, aby wspólnie z nimi tworzyć ten ruch. Jednocześnie podjęto ostrą walkę z różnymi tendencjami, które zyskały w tym czasie znaczenie we wszystkich socjaldemokratycznych i socjalistycznych partiach Europy Zachodniej, takimi jak: biurokratyzacja i rozwijająca się identyfikacja z panującymi stosunkami społecznymi i politycznymi.

Liczący od 2000 do 2500 członków SDS stał się najważniejszą grupą nowo lewicową w Zachodnich Niemczech. Zdominował jej działalność wywierając wielki wpływ na postulaty teoretyczno – programowe oraz polityczne reszty jej ugrupowań⁵⁴.

Co ciekawe nie jest to całkowicie zapomniany epizod: „Należy sobie zdać również sprawę z tego, że większość tych ugrupowań, które funkcjonowały w latach Ruchu Protestu, nadal aktywnie uczestniczy w życiu politycznym. Prężnie działa na przykład internetowa witryna ugrupowania SDS (SDS Websteil, Diskussionsforum für die Ereignisse von 1968 – „Forum dyskusyjne o wydarzeniach 1968 roku”)⁵⁵, na której można przeczytać, że trzydzieści lat po oficjalnym rozwiązaniu SDS, jego członkowie i zwolennicy spotykają się regularnie w Berlinie na „kongresie Benno Ohnesorga”⁵⁶. Propagowanie nowego stylu życia niechętnego wojnie w Wietnamie oraz realizacja jednostek w komunach, które miały być również alternatywą wobec kapitalizmu opartego na konsumpcji znalazło praktyczny wymiar w ruchu hippisowskim i wspomnianych rewoltach studenckich w latach 60. i 70. XX wieku.

Jak widać z opisu oprócz enigmatyczności tego zagadnienia wskazuje się również problem dokładnych ram czasowych, w których można analizować to zjawisko gdyż pod różnymi datami, kryją się inne wydarzenia konstruujące ten aspekt rzeczywistości:

⁵⁴ Por. A. Malinowski, *dz.cyt.*, s. 229-232.

⁵⁵ Zob. www.isioma.net/index-alt.html

⁵⁶ A. Walecka-Rynduch, *Mit nowolewicowej rewolucji odczytany współcześnie*, [w:] Państwo i Społeczeństwo VIII: 2008 nr 2, s. 173.

„Wspólnym mianownikiem dla przedstawicieli ruchu Nowej Lewicy była zapewne generacyjna przynależność do pokolenia Ruchu Protestu czy też pokolenia '68. Tyle, że owa generacja rozciąga się na wiele lat. Rok 1968 oznacza przede wszystkim niepokoje młodzieży we Francji, które osiągnęły swoją spektakularną kulminację w maju 1968 roku. Dla świata zachodniego historycznym punktem odniesienia, jeśli mówimy o rewolucji młodzieżowej lat 60., był trzydniowy festiwal muzyczny w Woodstock w stanie Nowy Jork, który przyciągnął 400 tys. uczestników, a odbył się w 1969 roku. Dla rozwoju wydarzeń w Niemczech natomiast bardziej znaczącym byłby rok 1967, kiedy w Berlinie, 2 czerwca student Benno Ohnesorg został zastrzelony przez policjanta, co spowodowało falę masowych protestów przeciwko państwu i policji”⁵⁷.

Badacze po latach oceniają, że okres nowo lewicowy nie wywołał istotnych zmian w sytuacji społeczno-politycznej w latach 60. XX wieku oraz nie udało się też doprowadzić wtedy do pokoju na świecie. Kontrkultura pokazała za to słabości tamtejszego systemu politycznego i kwestie wypierane dotychczas na margines życia (problem dyskryminacji kobiet, mniejszości etnicznych, seksualnych, innych ras, życie duchowe, problemy ekologiczne). Niemniej jej ciemną stroną okazał się problem uzależnień od narkotyków młodzieży, upadek autorytetu szkoły czy jej programów nauczania; hasła rewolucyjne znalazły też oddźwięk w działalności terrorystycznej grup takich jak Frakcja Czerwonej Armii, które jednak szybko zostały spacyfikowane.⁵⁸ Dowodem na niezrealizowanie etosu ideowego nowo lewicowego ruchu były późniejsze wypadki historyczne. Otóż, po zwróceniu na siebie uwagi i wzroście popularności działacze tego ruchu bardzo często wchodzili do dominującego establishmentu stając się parlamentarzystami czy też ministrami państwa, a sama kontrkultura stała się częścią globalnej kultury masowej.

⁵⁷ A. Walecka-Rynduch, *dz.cyt.*, s. 172.

⁵⁸ Por. A. Jawłowska, *Drogi Kontrkultury*, Warszawa 1975, s. 6-9; T. Paleczny, *Kontestacja...*, s. 154; W. Adamski, *Młode pokolenie Ameryki. Kultura i społeczeństwo w sytuacji kryzysu*, Warszawa 1977, s. 39; Jonczek, *dz.cyt.*, s. 184-185.

Bibliografia:

- Adamski W. (1977), *Młode pokolenie Ameryki. Kultura i społeczeństwo w sytuacji kryzysu*, Warszawa.
- [Czapiewski E.](#), [Tyszkiewicz J.](#) (2019), *Historia Powszechna wiek XX*, Warszawa.
- Czubiński A. (2006), *Historia Powszechna XX wieku*, Poznań.
- Filipiak M. (2001), *Stany Zjednoczone – ojczyzna kontrkultury*, [w:] *Subkultury młodzieżowe wczoraj i dziś*, (red.), Filipiak M., Tyczyn.
- Furmanek Ł., *Rewolucyjne wizje teoretyków kontrkultury*, [w:] *Kultura i historia* nr 12/2007.
- Jonczej J., (2003), *Nowa Lewica*, [w:] *Idee i doktryny polityczne XX wieku: wybór*, (red.) A. Wojtaszak [i in.], Szczecin.
- Jawłowska A. (1975) *Drogi kontrkultury*, Warszawa.
- Jędrzejewski M. (1999), *Młodzież a subkultury*, Warszawa.
- Kowalik T., *Meandry nowej „trzeciej drogi”* [w:] *Problemy polityki społecznej. Studia i dyskusje* nr 2/2000, s. 43-60.
- Macan E. (2001), *Progresywny (u)rock*, przeł. Majchrzak M., Toruń.
- Malinowski A. (1983) *Współczesny "neomarksizm"*, Warszawa.
- Michalek K. (1995), *Mocarstwo. Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1945-1992*, Warszawa.
- Paleczny T. (1997), *Kontestacja. Formy buntu we współczesnym społeczeństwie*, Kraków.
- Pastusiak L.(1972), *Ruch studencki w USA*, [w:] *Bunty młodzieży studenckiej na Zachodzie*, Warszawa.
- Petersen J. (2002), *Stulecie Seksu. Historia rewolucji seksualnej 1900-1999 według „Playboya”*, przeł. A. Jankowski, Poznań.
- Pluciński P., (2019), *Teoria krytyczna Herberta Marcusego, ruchy społeczne i dialektyka „kłęski Nowej Lewicy”*, [w:] *Nowa Krytyka* nr 29, s. 26-27.
- Słownik socjologii i nauk społecznych*, (red.) Marshall G., Warszawa 2004.
- Sokolewicz W., Wróblewski J. (1984), *Komunizm i "nowa lewica" - krytyka systemu amerykańskiego*, Warszawa.
- Szałek P., (1999), *Lewica freudowska . Od psychoanalizy do irracjonalizmu*, Łódź.
- Tokarczyk R. (1979), *Utopia „Nowej Lewicy” amerykańskiej*, Warszawa.
- Tokarczyk R.(1987), *Współczesne doktryny polityczne*, Lublin.
- Tokarczyk R. (1981), *Współczesna amerykańska myśl polityczna*, Warszawa.

Walecka-Rynduch A., *Mit nowolewicowej rewolucji odczytany współcześnie*, [w:] Państwo i Społeczeństwo VIII: 2008 nr 2, s. 173.

Waserman J. (1979), *Krytyczna teoria społeczeństwa Herberta Marcusego*, Warszawa.

Leksykon politologii, (red.) Antoszewski A., Herbut R., Wrocław 1996, 2002.

Źródła internetowe:

SDS Websteil, Diskussionsforum für die Ereignisse von 1968 – „Forum dyskusyjne o wydarzeniach 1968 roku”: www.isioma.net/index-alt.html

Grzegorz Mosiołek – absolwent studiów licencjackich z Kulturoznawstwa i Politologii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Ukończył również studia magisterskie z Etnologii na Uniwersytecie Jagiellońskim.